

ROBERT SEETHALER

Az utolsó tétel

(RÉSZLET)

Akkor, november elején, a Beethoven-, Liszt- és Strauss-műveket megszólaltató szezonnitő előtti estén, a gyorsított főpróba után gyalog ment vissza a szállodába az esőtől nedves New York-i utcákon. Mint mindig, most is kerülővel ment a parkon át; a fák alatt, a nedves, hideg levegőn ballagva előre örült a meleg hotelszobának és a családjával töltendő néhány csendes órának. A Savoy már messziről hívogatta férnyével, s amikor belépett a szállóvendégek hangzavarától betöltött előcsarnokba, hosszú-hosszú idő után először érezte otthon magát.

A szobájukban Anna az egyik sarokban ült a földön, s annyira elmerült a játékában, hogy egyáltalán nem vette észre az apja érkezését. Mahler megállt az ajtóban, és figyelte a lányát. Anna egy kendőbe bugyolált két babát, és egy nagy gyümölcsöstálba fektette őket. Mellettük ülve egy kefével fésülte simára a babahajat. Gyerekesek és szögletesek voltak a mozdulatai, ám szemében az a szeretetlens pillantás, amelyet az anyjától lesett el. Amikor észrevette az apját, meglepett kiáltást hallott, odaszaladt hozzá, és ölelő karjaiba vetette magát. Nevetve gurultak ide-oda a szőnyegen, aztán ott maradtak egymás mellett hanyatt fekvve. Mahler megsimogatta a kislánya haját, s pár pillanatig a puha, meleg arcán nyugtatta a kezét.

– Aludni kell már menniük a babáknak?

– Igen, papa. Fárasztó napjuk volt ma. Mint neked.

– Az ő napjuk biztosan sokkal fárasztóbb volt, mint az enyém, nem igaz? – mondta Mahler, a hálószobaajtó felé fordítva a fejét. Alma ott állt, és mosolyogva pillantott le rájuk.

– De mennyire – mondta. – Te ugyanis egy tetőtől talpig lusta és léha alak vagy.

– Bizony – mondta Mahler, és fölugrott a padlóról. – És tudok ennél még sokkal léhább is lenni!

– Tudom – biztosította Alma. – De csak vacsora után!

Robert Seethaler (1966, Bécs) próza- és forgatókönyvíró; régebben film- és színházi szerepeket is játszott. Bécsben és Berlinben él. *Egy egész élet* címmel (2017) magyarul is kiadott regénye (*Ein ganzes Leben*) fölkerült mind a Man Booker International Prize, mind az International DUBLIN Literary Award szűkített listájára. Úgyszintén olvasható magyarul a *Der Trafikant* című (2012) regénye (*A trafikos*, 2018).

Der letzte Satz című regénye, amelyből részletünk való (2020, a szerző hetedik könyve), belső perspektívából, mozaikszerűen, a kronológiát nem követve idézi fel Gustav Mahler életét. A könyvet 2020-ban beválogatták a Német Könyvdíj hosszúlistájára.

A fiatalasszony megterítette az asztalt. Hetente egyszer, amikor a szobalányuknak szabadnapja volt, ő csinálta ezt, meg néha spontán is, ha úgy tartotta kedve. Díszítés nélküli asztalterítőt rakott föl, és egy fehér jácintot állított az asztal közepére. Mahler biztosra vette, hogy krumplileves lesz kenyérrel. Már belépéskor megcsapta az orrát az illat, és előre örült a forró levesnek. Amikor asztalhoz ült, látta, hogy négy személyre van terítve.

– Várunk még valakit? – kérdezte.

– Senkit nem várunk – mondta Alma. – November 3. van; Maria születésnapja. Ma lenne hétéves.

Mahler rápillantott a negyedik terítékre. Bólintott, majd kinyújtotta a kezét, mintha meg akarna ragadni valamit, de nem volt ott semmi, úgyhogy leeresztette.

Csaknem két év telt el azóta. Maria halála óta összesen négy, de még most is úgy tűnt neki, mintha a hajómotorok dübögése és a hullámok loccsanásai alól kihallaná Maria hangját. Utolsó lélegzétvételeinek köhögését-hörgését.

Kinyitotta a szemét, és fölpillantott az égre, amelyen most egy magányos áttetsző pehelyfelhő volt látható. Egyedül van ott fönt, gondolta Mahler. Szét fog foszlani, mielőtt igazi viharfelhővé nőhetné ki magát. Szép lenne, ha esne, gondolta. Gyantával impregnált vitorlavásznat feszítettetne ki a törzshelye fölé itt, a fedélzeten, s így védetten és szárazon maradvá figyelhetné a háborgó tengert.

„Ugyan már, tartani se bírnád magad”, mondta magának. „Amilyen gyengének és ziláltnak kinézel!”

Kurtán fölnevetett, de azonnal szúrás nyilallt a mellkasába, és görcsbe rándult valami benne. Szóval már itt tartunk, gondolta. Kevéssel a vég előtt elkezdtem még a felhőkkel is beszélgetni.

Nyugton feküdt, és ismét lehunyta a szemét. A mellkasára kívánta Alma kezét, oda, ahol a szúrást érezte. Szerette az asszony kezét, talán azt szerette benne a legjobban. Amikor még Bécsben éltek, olykor kiment vele a Bécsi-erdőbe, csak azért, hogy a kíváncsi tekintetektől védve foghassa a kezét, és amikor egy-egy koncertkörúton egyedül ült a vasúti fülkében vagy egy por- és petróleumszagú hotelszobában, Alma kezét képzelte maga elé, még mielőtt az arcát felidézte volna.

Csaknem napra pontosan négy évvel Mahler bécsi operaház-igazgatói kinevezése után ismerkedtek meg, és a zeneszerzőt sokáig mélyen magába rántotta és felkavarta az Alma iránti szerelem. Egyik-másik éjjel órák hosszat hajszolta a vágy az utcákon, és amikor másnap reggel találkoztak a kávéházban vagy a Városi Parkban, Mahler egy gyermek sugárzó csodálkozásával az arcán üdvözölte a lányt.

Egészen egyszerűen kezdődött. Egy bécsi társas estélyen mutatták be őket egymásnak. Alma az asztalnál ült, és Mahlernek újra meg újra muszáj volt őt néznie. Már meséltek róla neki. Hogy Alma egy gyönyörű, egyenesen káprázatos ifjú hölgy a legjobb családból, okos, öntudatos, talán egy kicsit túl beszédes, bizonyára elég fárasztó is, de mindenképpen az az asszony, aki után most épp fél Bécs bolondul, és aki úgy csipegetheti ki magának a férfiakat a társasági-süteményből, akár a mazso-

laszemeket. Most ott ült hát ez a csodálatos fiatal lény, és miközben egy idősebb úrral társalgott, egy fehér asztali gyertyáról lecsöpögött viasszal játszott. Még szebb volt, mint amilyennek Mahler elképzelte. Magas volt és telt, mozdulatai lágyak s egyben olyan esetlenek is voltak, mint egy táncoló gyermekéi. Olykor hangosan fölnevetett, ilyenkor hátravetette a fejét, és a férfi láthatta a nyakát, amely fehér és sima volt, mint a márvány.

Vacsora után kis csoportok képződtek; Mahler Almához csatlakozott. Teát és süteményt kínáltak, és Alma az ujjával lefricskázott a férfi zsakettjéről egy morzsát; Mahlernek derülnie kellett a mozdulat merészségén, ám titkon meg is ijedt tőle. A zenéről beszélgettek, s miközben Mahler a lány szavaira figyelt, a szemébe nézett, és szokatlanul sötétnek látta azt. Búcsúzóul kezet csókolt neki. Alma ujjai hidegek voltak, mintha jégben fürdette volna őket.

Gyakran látták egymást; Mahler elhívta Almát az Operába, s mialatt a próbákon a *Hoffmann meséit* vezényelte, a hátában érezte a lány tekintetét. Elmondta Almának, hogy elhatározta, megszólaltatja Beethoven minden egyes, valaha papírra vett hangjegyét. Ez mindenestre a legtöbb, amit megkövetel magától; többet nem is igen várhat az ember egy ilyen háztól, amelynek amúgy azért vállalta el a vezetését, hogy megadja a zenének az őt megillető teret: magasan és messze az úgynevezett bécsi széplélek képzetek fölött, mely utóbbi valójában provinciális korlátolt lélek, ha nem egyenesen mucsai sivár szellemtelenség; olyan vállalkozás ez, amelyet ez az emlegetett bécsi korlátoltság vagy szellemtelenség természetesen kezdettől támad, gáncsol, ignorál vagy egyszerűen észre sem vesz. Nos, ő mindezek ellenére talált módot és eszközöket arra, hogy saját immanens fejlődőképességének határáig eljuttassa-ösztokélje az Udvari Operát és társulatát. Ezek az eszközök természetesen korlátozottak, az út rögös, így aztán el lehet képzelni, hogy az ilyen változások nem könnyen és nem ellenállások nélkül zajlanak; a sopánkodást és a káromást nem lehet nem hallani. De ez már csak így van, a szüntelen harc, s az efféle ellenállások ellenében való fáradhatatlan munkálkodás az egyetlen sikerrel kecsegtető útja-módja annak, hogy muzsikát csináljunk. Minden egyéb csak sramli és cincogás, amely egyedül arra szolgál, hogy egyre mélyebbre hatoló s mindinkább mindenre ráterpeszkedő zajömlenyekkel tömjék el a füleket és az agyakat. Egyébként a legtöbb zenesz, illetőleg zenemegszólaltató abban a képzetben él, hogy csak és egyedül ő tudja életre kelteni a muzsikát. Ami egyfelől természetesen a mértéktelen ön-túlértékelés kifejeződése, másfelől minősített ostobaság, minthogy a zene teljességgel önmagából és önmaga révén minden emberi képzetnek fölötte áll. A zene eddig még minden embert maga mögött hagyott, és alapjában véve sem előadóra, sem hallgatóra nincs szüksége. A zene senkire és semmire nem szorul rá; egyszerűen létezik.

Mindezt elmondta Almának, s közben még csak azt sem tudta pontosan, miért is mondja, s végtére mindegy is volt. Csakis az számított, hogy miközben beszél, a lány ott ül, áll vagy lépdél mellette, és pedig olyan közel, hogy az illatát is érezheti. Meggyőződéssel úgy vélte ugyanis, hogy Alma haja (vagy a bőre, ezt még nem tudta vol-

na biztosan megállapítani) enyhe fenyőgyantaillatot áraszt, és ezt meg is mondta neki. A lány nevetett, ő pedig átölelte és megcsókolta.

A süteménymorzsás estétől az esküvőig négy hónap telt el. Mahler egyedül, ka-locsniban érkezett a templomhoz. Szakadt az eső, a csatorna nem bírta elnyelni a rengeteg vizet, Mahlernek tócsákat kellett kerülgetnie és esőpatakokat kellett átugrania. A Karlskirche előtt egy koldus ült. A portál egyik oszlopának vetette a hátát, és kirakta maga elé kevéske holmiját, egy kalapot és egy halom régi újságot. Mahler már többször látta korábban; az Operába menet vagy amikor sétálni ment a próbák között. Kis termetű, sovány, meghatározhatatlan korú férfi volt, himlőhelyekkel, varakkal, fityegő bőrdarabkákkal telehintett arccal; két keze az ujjhegyekig rongyos kendőbe bugyolálva. Állandóan ott csoszogott a téren és a templom körül, mélyen előre görnyedve, a földre tapasztott tekintettel, s időnként fölszedett ezt-azt, amit aztán eltüntetett valamelyik kabátzsebében. Nyáron a Városi Parkban is lehetett őt látni, amint egy padon ülve a napfénybe tartja romos arcát, amíg bíborvörösre nem színeződik.

– Nem éppen úgy néz ki, mint egy vőlegény – mondta, amikor Mahler fölszaladt a lépcsőkön.

– Na de honnan tudja, hogy az vagyok? – kérdezett vissza Mahler.

– Tudni nem tudom – válaszolta a koldus. – Annyit mondtam, hogy nem néz ki annak, ez minden.

Mahler hajított néhány érmét a kalapjába, és bement a templomba. Már mindnyájan összegyűltek az oltár előtt: Alma, az édesanyja, Mahler mostohaapja és húga, Justine, annak férje és a pap. Heten álltak a magas, hideg belső térben, amelyben visszhangzottak az előre, az oltárhoz siető Mahler lépte.

Amikor később a frigykötés előtti pillanatokat igyekezett felidézni, Mahler érdekes módon rendre nem Alma arcát látta maga előtt, hanem a kapu előtt letelepedett koldusét. Nem tudta már, mit akart tőle a mostohaapja, amikor odahajolva hozzá, nyomatékos sürgetéssel súgott valamit a fülébe, egyetlen szavára sem emlékezett a papnak, ellenben tisztán hallotta a saját „Igen”-ét, amely, csodálkozására, hangosan és, mondhatni, anyagszerűen ott lebegett a templom boltívei alatt.

Két nappal később a házaspár beszállt a Szentpétervárra induló vonatba; Mahlert meghívták volt, hogy vezényeljen három hangversenyt a nemesi gyűlés termében, Haydn, Schubert és Beethoven műveiből. Az utazás harmadik estéjén vacsoránál az étkezőkocsiban Mahler letette a kést és a villát, halántékához szorította az öklét, és lassan csúszni kezdett a gyümölcsös és hidegtálakkal gazdagon terített asztal alá. Kiújult a migrénje; megint több órát töltött valamennyi tagját kinyújtóztatva, ernyedten a földön – ezúttal a vonatfülkéjük bordás fapadlóján –, csendes borzadással követve a vibráló jelzéseket, amelyek a koponyájában körülrajzolták a fájdalom centrumát.

Három hetet töltöttek Szentpéterváron, s miközben élvezték az Ermitázsban, a számos palotában és templomban tett látogatást, a nézelődést a fényűzően kivilágított üzletekben és a sétákat a befagyott Néva seregnyi fáklya fényében villódzó jég-

tükrén, Mahlert titkon megrázta a nyomor, amely a sok ragyogás mögötti sötétben körülvette őket, és visszavágyott a bécsi belváros luxussal nem tüntető utcáskáiba.

Mindazonáltal egy teljesen más kép volt az, amely ebből az utazásukból újra meg újra eszébe jutott, és amely a leginkább megindította. Koraeste volt, és Alma a Hotel d'Angleterre előcsarnokának kávéházában ült egy ablak melletti asztalnál, amikor ő a sűrű havazásban megjött a zenekari próbáról. Alma egyedül ült ott, előtte egy üveg vörösbor, és a poharával játszadozott, amelyből szinte egy kortyot sem ivott. Messziről gyönyörű volt, mint mindig, de amikor a férje közelebb érve már láthatta a szemét, feltűnt neki, milyen fénytelen Alma tekintete. Úgy látszott, üres tekintettel bámul az odakint kavargó hópelyheken túli semmibe. Egyszerre csak észrevette őt, és fölemelte a kezét, hogy integessen neki. Fáradt és erőtlen volt a mozdulat, és Alma keze ismét lehanyatlott.

Ez volt az a kép, amelyet Mahler egész hátralévő életében nem felejtett el: a szép, fiatal felesége, egyedül és végtelenül fáradtan egy orosz szállodai kávéház fényesen kivilágított ablakában.

A házasságkötése utáni első szezonban Mahler negyvenöt előadáson vezényelt, és nagyjából száz próbát vezetett, ehhez járult az adminisztráció, a sajtó, az operaházi személyzet, a politika. Tavasszal, ősszel és télen az Opera, nyáron a zeneszerzés a tó mellett. Soha nem volt ennél nagyobb hatalma karmesterként és operaház-igazgatóként. Bécs legszebb asszonya volt a felesége, mindenki szerette őt, sokan tisztelték, keresték a közelségét, meg akarták érinteni, kezét rázni vele, megölelni. Ha nem tehetett másként, tűrte. Ha tehette, kitért mindez elől. Az igazgató úrnak sürgős dolga van, épp az imént ment el, már megint házon kívül van. Az íróasztal mellől a próbára, a pincébe, az előcsarnokba, a parlamentbe, az udvarhoz és vissza. Egyetlen merő rohanás és stressz. És ellenállás mindenütt. Nem lehetett minden tradíciót (még ha valójában nem voltak is egyebek ama feltétlen akarat kifejeződéseinél, hogy eltompultan és tétlenül merevedjünk bele az örök változatlanóságba) egyszerűen félredobni. A réginek, a megszokottnak nagyhatalmú őrei voltak, és ott ültek mindenütt: a portásfülkékben, a jegyirodáknak, a sűgőlyukban és a zenekari árokban, a hivatali helyiségekben, a jegyzői irodákban, a városházán és a lapszerkesztőségekben. Mindenütt beszéltek és pusmogtak. Izgatottak és zavarodottak voltak. Rossz érzésük volt. Csak a saját véleményüket mondták. Itt van például az igazgatónak ez a folytonos utazgatása: Berlinbe, Münchenbe, Amszterdamba, Strassburgba, Breslauba, Triesztbe ésatöbbi. Keresztül-kasul a világtérképen. Mintha Bécs nem lenne elég nagy, és mintha a bécsi Udvari Opera holmi korhadt pajta lenne, ahol falusi muzsikosok húzzák! És arról mit gondoljunk, hogy csak úgy idejön valaki, és retusálja Beethoven Kilencedik Szimfóniáját? Hogy egy zsidó belefirkál és belevitgatja a legnagyobb német zeneműbe, csak mert úgy tartja kedve?! És hogy csökönyösen ragaszkodik a *Salome* színpadra állításához, ami olyan alantas disznóság, hogy az embert kiveri a víz a borzadástól? Hogy a kétes hóbortjaival éppen egy zsidó tegye veszteséggé az operaházat, és húzzon ki ekképpen pénzeket a bécsiek

amúgy is lyukacsos tárcájából!? Persze mindezen lehetne nevetni is, ha nem volna mélységesen szomorú és kétségbeejtő. De hát ez már csak így van: az ember az marad, aki volt; haláláig se lesz belőle más. Ezen nem segít sem Bécs leggyönyörűbb asszonya, sem a leglenyűgözőbb *Fidelio*-előadás. Semmi a földön nem tarthat öröké. Semmi az ég alatt nem maradhat észrevétlen.

Mahler 1907 májusában nyújtotta be felmentési kérelmét. A császár ennek megfelelő dekrétumot bocsátott ki, elfogadta a távozó operaigazgató végkielégítéskövetelését, és jóváhagyta a jövőző özvegy- és árvaellátást. Az amerikai szerződés részletei már rég tisztázva voltak, alá volt írva a szerződés a Metropolitan Operával, az utazás lefoglalva. Előtte családostul ellátogattak még a tó partjára egy szabad, pihentető nyár reményében. Amikor a vonat elhagyta a bécsi Westbahnhofot, Mahler hátravetette magát a kárpitozott ülésen. Egy darabig sápadtan és csendben ült, majd nevetni kezdett. Addig nevetett, míg ki nem csordultak a könnyei, és el nem csuklott a hangja; és csak akkor hagyta abba, amikor Purkersdorfbán, a Bécsi-erdőben megállt egy kis időre a vonat. Olyan fáradtnak és üresnek érezte magát e pillanatban, mint életében még soha, s ugyanakkor az a különös érzése volt, hogy sokáig tudná még így folytatni. Mintha új lendületet venne az élet.

Ez két héttel Maria halála előtt volt, és amikor a következő télen Mahler a *Kaiserin Auguste Victoria* fedélzetére lépett, hogy New Yorkba tartva áthajózzon az Atlanti-óceánon, képtelen volt rávenni magát, hogy csak egyszer is visszanézzon.

TATÁR SÁNDOR fordítása

GÉCZI JÁNOS: BUGIBBA – GOLDEN BAY – MELLIEHA – MARFA RIDGE